

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՔՈՒՁԱԿ

1.— Նախագետ Քուչակի Դիւանին մէջ (էջ 14-15), Պ. Ա. Զօպանեան կը գրէ. «Կալով Նահապետի Քուչակ մականունին, Պ. Յովհաննէս Թաղէոսեան, Լումայի 1902ի Յիթ թիւով հրատարակուած յօդուածի մը մէջ, սապէս կը մեկնէ զայն. «Քուչակ կամ Քուեակ (մի այլ ձեւագրի մէջ Քօչակ) մականունից, որ տաճկերէն ֆիւլիւկ բառն է, եզրակացնել կարելի է որ նա կարճա-հասակ մի մարդ է եղել և յետոյ նրա մականունը իբրեւ յատուկ անուն դրել են նաեւ նորա թոռին վրայ: Այս մեկնութիւնը, կը շարունակէ Պ. Զօպանեան, անճիշդ կը թուի ինծի, քուչակը հաւանականաբար ֆօչէկ բառին աղաւաղումն է, որ երգիչ, նուազածու, պարող կը նշանակէ»:

Անգարող ենք հասկնալու թէ ի՞նչ պատճառով Պ. Զօպանեանի սանճիշդ թուածն է չքուչակը բառին մասին Պ. Թաղէոսեանի մեկնութիւնը: Որովհետեւ Նահապետ Քուչակի ապրած ժամանակ հայերէն լեզուի մէջ թուրքերէն բառեր մուտ գտած չէին: Ուրովհետեւ Ն. Քուչակի Երկայնահասակ Ըլւլարուն մասին տեղեկութիւն մը գոյութիւն ունի: Որովհետեւ մարմնական յատկանիշ մը կամ թերութիւն մը իբր մականունն չէ՞ գործածուած: Այս բոլոր հարցումներուն պատասխանը ժխտական է: Պ. Զօպանեան ինք ալ թուրքերէն բառ մը կ'առաջարկէ քուչակը մեկնելու համար, և Նահապետ Քուչակի տաղերուն մէջ բազմաթիւ են թուրքերէն բառերը: Ն. Քուչակի ո՛չ թէ մարմնական կազմին մասին ո՛նէ տեղեկութիւն գոյութիւն չունի, այլ իր ապրած ժամանակն իսկ ստուգօրէն յայտնի չէ: Մարմնական յատկանիշ մը կամ թերութիւն մը իբրեւ մականուն գործածուած է ամէն տեղ, ինչպէս Ռոստոմ կոսակ, Մխիթար Գօզ, Յովհաննէս կոլոն: Պ. Թաղէոսեանի մեկնութիւնը ո՛չ միայն անհաւանական չէր ըլլար, այլ բոլորովին հաւանական եթէ քուչակ բառը ֆիւլիւկին աղաւաղումը ըլլար: Պ. Ա. Զօպանեանի մեկնութիւնն է որ ընդհակառակն բոլորովին անհաւանական է: Քօչէկ կը նշանակէ երեսասարդ պարող, բայց չենք գիտեր թէ կը նշանակէ՞ «երգիչ, նուագածու»: Ենթադրելով որ նըշա-

նակէ, Պ. Զօպանեանի մեկնութիւնը աւելի տրամաբանական չէր ըլլար քան Պ. Թաղէոսեանինը: Ամէն աշուղ կը նուագէ եւ կ'երգէ միեւնոյն ժամանակ, Ամէն աշուղ սնուագածու ըլլալով, աշուղներուն հասարակաց յատկանիշ մը իբր մակդիր չի կըրնար տրուած ըլլալ մասնաւոր աշուղի մը (Նահապետ կը կոչուի «աւուղ Նահապետ», տես Կ. Կոստանեանց, Նոր Ժողովածու, Ա. էջ 71, Ա., Զօպանեան, անդ, էջ 14): Սրկակացի մակդիր չի տրուիր ղեւէ մարդու, որովհետեւ ամէն մարդ բնականէն երկու աչք ունի: Բայց կոյր կամ միակացի կրնա մէկու մը անունին կցուի, որովհետեւ զայն կրնայ զանազանել ուրիշներէ: Գալով «եւրիտասարդ պարող» իմաստով ֆօչէկին, ուրկէ Պ. Զօպանեան կը կարծէ թէ աղաւաղումն է քուչակ, աշուղները չեն պաւրեր, որպէսզի այդպիսի անական մը կցուի իրենց անունին: Մնաց որ քուչակ աղաւաղումը չէ ֆօչէկին և ո՛չ ալ ֆիւլիւկին, և ենթադրութեամբ չէ որ բառ մը կը ստուգարանուի: Եթէ Պ. Թաղէոսեան և Պ. Զօպանեան պարսկերէն կամ արաբերէն բառարանի մը գիմէին տեսնելու համար թէ արգիծք քուչակ բառ մը գոյութիւն ունի՞ այդ լեզուներուն մէջ, հաւանական է որ ճիշդ մեկնէին բառին իմաստը:

2.— Քուչակ, որ գրուած է նաեւ քուչաֆ (տես Կ. Կոստանեանց, անդ, Բ., էջ 69). ինչ որ աւելի ճիշդ ձև մըն է քան առաջինը, պահլաւերէնի և նոր պարսկերէնի մէջ կը նշանակէ փոքր (տես Գէորգ Գպիր Յովհաննէս, բառարան պարսկերէն, ֆիւլիք բառը, ինչպէս նաև H. W. Bailey, Iranian Studies, II, BSOS, (*) VII /2, 69) և նոյնիմաստ է հայերէն կոսակ (կարճահասակ) բառին հետ (որ կ'արտասանուէր kotak), աւեստերէն kotaka, նոր պարսկերէն kodak և kotah բառերուն հետ, որ ամէնքն ալ նոյն բառախումբին կը պատկանին: Ներկայ պարսկերէնին մէջ բառը ստացած է նաև քուչիկ ձևը. ասով՝ թուրքերէն ֆիւլիւք (տես H. W. Bailey, To Zamesh Namek II, BSOS, VI/3, 599, իսկ kotah մասին H. S. Nyberg, Hilfo-buch des Pehlevi, II, 208, stav բառի տակ, Horn, Grundriss der neupersischen Etymology, 194 (§ 871) kutah բառին տակ, և Wollaston, English-Persian Dictionary): Քուչակ, աւելի ճիշդ քուչաֆ, կը նշանակէ ուրեմն փոքր, կարճահասակ:

(*) BSOS = Bulletin of the School of Oriental Studies, London.

Ժե. դարու նշանաւոր ուղեգիր մը՝ Միշէլ Ֆեւեր, որ Թուրքիոյ մասին լաւագոյն գիրքերէն մին գրած է, եղիտիններուն մասին խօսելու առթիւ կ'ըսէ թէ Բուլքաֆ, այսինքն աւակեթ կամ փոքրաւոր կը կոչուին նորընծայ սեւազգեստ կրօնաւորները, որ Ֆաիք ալ կը յորդորուին (Michel Fèvre, Etat présent de la Turquie, Paris, 1675, էջ 381) & Théâtre de la Turquie, Paris, 1682, էջ 30)։ Սեւազգեստներու մասին տես H. Lammeus, Etudes de Géographie et d'Ednographie orientale, MFOUSJB, (*) II, 378 & յաջորդ. Ֆաբր. Ներուն մասին՝ J. Ménant, les Yézidiz, էջ 63, որ իր տեղեկութիւնները քաղած է G. P. Badgerի The Nestorians and their Ritualsէն, I, էջ 132)։ Ջգիտնալով թէ Բուլքաֆ հայերէնի մէջ փոքրաւոր իմաստով գործածուած է, Նահապետի մականունին այդ իմաստը չենք կրնար տալ։

3. — Ըստ Աճառեանի, կոսակ բառը մէկ անգամ միայն գործածուած է հայերէնի մէջ՝ «Քոսրով կոսակ» (Փաստոս, Ա., 5)։ Նոյն հեղինակին համաձայն (Արմասական Բառարան, Գ., 1348), Սեբաստիոյ բարբառին մէջ կոսակ կ'արտասանուի գեղեկ եւ կը նշանակէ կլորիկ, կարճուկ մաքր։ Դարիկեան, Հոգևորի առաջին թիւին մէջ կոսակը համեմատած է Թուրքերէն Բիւլիկ, հայերէն Բուլակ, գաւառաբարբառ կեռ եկ, կուճակ բառերուն հետ (Աճառեան, անդ)։ Քուլակ գործածական բառ մը եղած է ուրեմն հայ ժողովուրդին գէթ մէկ մասին լեզուին մէջ։

Աճառեան Բուլակ բառը կը յիշէ միայն կոսակ բառին տակ, բայց անոր ստուգաբանութիւնը չի տար։

Հայերէնի մէջ կոսակ գործածուած է երկրորդ անգամ մըն ալ, Քորենացիի վերաբերած Ալեքսանդրոսեան մէջ (Գր. Սուլքերեան, էջ 33) «Գլխական, գլխակ» թուումին մէջ։ Մարքվարդ Վերանշար, էջ 120, Ծան. 2) «Գլխական, գլխակ» կ'ուղղէ «Գլխական»-ի կոտակ»ի, այսինքն «Գլխը Գլխականի, ե իր ուղղումը կ'ընդունի Նաեւ Հիւլալման (Հին Հայոց Տեղւոյ անուններ, էջ 228)։

Հ. ՊԵՐՊԵՐԵԱՆ

Ս. ՅԱԿՈԲԻ ՆԵՐՍԷՆ

ԱՄԵՆ. ՍՐԲԱԶԱՆ ՊԱՏՐԻԱՐԺԻ

ԵՐԵՎԱՆԻ ՍԱՆԱԿԱՆ

Նոյեմ. 8, ժամը 8:30ին հասաւ Ս. Սա. հնկ կաթ.ի վախճանումը գովող հեռագիրը ստորագրուած Գեր. Ս. Պետրոս Արքեպիսկոպոսէ։ Ս. Պատրիարք Հայրը որոշեց անձամբ երթալ Անթիպիա՝ մասնակցելու յուղարկաւորութեան քի՛ ի դիմաց Ներսարկի Ս. Արքեպիսկոպոսի, ուր 35 արհիմներ վաստակած է հանգուցեալը իբրեւ կրթական, գրական եւ վարչական գործիչ, եւ 17 ամեայ լուսարարացեան, եւ քի՛ իր կողմէ երախտագիտական պարտք մը հատուցանելու՝ երկար տարիներ (1887–1903) անձնապէս վայելած ըլլալով անոր դաստիարակչական եւ հայրական խնամքը։

Նոյեմ. 9 եւ. Սրբազան Պատրիարք ընկերակցութեամբ Ս. Վահան Վրդ.ի կես օրին կը մեկնի Երուսաղէմէն եւ Երեկոյն ժամը 7ի մօտեր կը հասնի Անթիպիա։ Պեյրուք չը հասած համբուն վրայ կ'ողջունուի Գեր. Ս. Խաղ Արքեպիսկոպոսէ եւ Դպրեվանքի երկու վարդապետներէ։ Անթիպիայի Վեհաճառի պառնակէ կ'ընդունուի Գաթ. Ընդն. Փոթի. Գեր. Ս. Պետրոս Արքեպիսկոպոսէ։ Ս. Ս. Նիքիե, Արաւազի ու Նիքիե Արքեպիսկոպոսներէ ու կաթողիկոսարանի միաբանութեան եւ Դպրեվանքի ուսանողներէն, որոց ի գլուխ կը գտնուէին Վերսեսուլ Ս. Նուբայր Վրդ. եւ ուսուցչական խումբը։ Պատրիարք կ'առաջնորդուի Վեհաճառի դահլիճը, որուն կեդրոնը մահաբեմի մը վրայ գրաւած էր երանաւորն Հայրապետի մատմինք, ու հոն սրտաբոխ հոգւոց մը կ'արտասանէ։

Նոյեմ. 11 եր. առտուն կանուխ հանգուցեալի դպալը կը տարուի Նոր Մարաշի Ս. Քառասուն Մանկանց եկեղեցին։ Դպր. Քիչ վերջ կը հասնի հանւ. Սրբազան Պատրիարքը եւ Պետրոս Արքեպիսկոպոս, եւ կը մասնակցին առաւօտեան ժամերգութեան, կը պատարագէ Ս. Նիքիե Արք. եւ օծումը կը կատարէ Սրբազան Պատրիարքը։ Նոյն օրը երեւ.

(*) MFOUSJB = Mélanges de la Faculté Orientale de l'Université Saint Joseph de Beyrouth.